

Araştırma Makalesi / Research Article

ALTERNATİF TURİZM KAPSAMINDA AROMATİK TURİZM VE GELİŞİMİ

Esra CESUR*
Çağla ÖZER**
Hüseyin ÇEKEN***

AROMATIC TOURISM AND DEVELOPMENT IN THE SCOPE OF ALTERNATIVE TOURISM

Öz

Bu çalışmada, aromatik bitkilerden yararlanılarak otantik yaşamlara ve doğal ürünlere karşı olan ilginin artış göstermesiyle yeni belirginleşmeye başlayan ve literatürde herhangi bir kavramsal açıklaması bulunmayan aromatik turizm irdelenmiştir. Çalışmada, aromatik bitkiler ve bu bitkilerin turizm faaliyetlerinde kullanımından yola çıkılarak aromatik turizmin kapsamı belirlenmeye ve kavramsal çerçevesi oluşturulmaya çalışılmıştır. Yapılan kavramsal incelemeler sonucunda aromatik turizmin bir alternatif turizm türü olabileceği ve bu kapsamda değerlendirilebileceği belirlenmiştir. Aromatik turizmde, yörelerin doğal yapılarının mümkün olduğunca en yüksek hassasiyetle korunması, alternatif turizmin temel amacı olan mevcut kaynakların korunarak sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasına hizmet etmektedir. Ayrıca, alternatif turizmde turistik ürünlerin çeşitlendirilme yoluna gidilerek mevsimsellik özelliği ortadan kaldırma ve turizm talebini daha dengeli hale getirme amacı bulunmaktadır. Söz konusu amacı gerçekleştirmede aromatik turizm, hem turistik ürün çeşitlendirmesine destek olmakta hem de mevcut turizm yörelerinin gelişmesini sağlamaktadır.

* Öğr. Gör., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, e-posta: esracesur@mu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-3117-0320>.

** Dr. Öğr. Üyesi, İstinye Üniversitesi, e-posta: cozer@istinye.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8471-8607>.

*** Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, e-posta: hceken@mu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-6614-3018>.

İntihal Taraması: Bu makale intihal taramasından geçirilmiştir.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Esra Cesur).

Atıf: Cesur, E., Özer, Ç. ve Çeken, H. (2021), Alternatif Turizm Kapsamında Aromatik Turizm ve Gelişimi, *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(3), s. 1055-1078, <https://doi.org/10.11616/asbi.953932>.

Makale Gönderim Tarihi: 18.06.2021

Makale Kabul Tarihi: 02.08.2021

Anahtar Kelimeler: Alternatif Turizm, Kırsal Turizm, Agro Turizm, Botanik Turizm, Aromatik Turizm.

Abstract

In this study, aromatic tourism, which has started to become apparent with the increase of interest in authentic lives and natural products by using aromatic plants and has no conceptual explanation in the literature, is examined. In this study, it is tried to determine the scope of aromatic tourism and to create a conceptual framework based on aromatic plants and their use in tourism activities. As a result of the conceptual studies, it has been determined that aromatic tourism can be an alternative tourism type and can be evaluated within this scope. In aromatic tourism, the protection of the natural structures of the regions with the highest sensitivity as possible serves to the sustainable use of existing resources, which is the fundamental purpose of alternative tourism. In addition, it aims to diversify touristic products in alternative tourism, eliminating seasonality and making tourism demand more balanced. Again, in achieving this goal, aromatic tourism supports both touristic product diversification and enables the development of existing tourism regions.

Keywords: Alternative Tourism, Rural Tourism, Agro Tourism, Botanical Tourism, Aromatic Tourism.

1. Giriş

Turizm sektörü, uluslararası turizm hareketleri incelendiğinde, pandemi öncesi yaklaşık 20 yıllık bir dönemde ortalama %4,2 büyüyerek 1,5 milyar turiste ve 1,48 trilyon dolar gelire ulaşmıştır (Dünya Turizm Örgütü, 2019). Her geçen yıl turizme olan ilginin artmasıyla özellikle gelişmekte olan ülkeler, rekabet edebilmek ve bu piyasadan daha fazla pay alabilmek adına farklı strateji ve uygulamalar geliştirmektedir. Bu uygulamalardan birisi, turizmin mevsimsellik özelliğini ortadan kaldırıp, tüm yıla yayılması için yapılan turistik ürün ve hizmet çeşitlendirme yoluna gidilmesiyle ortaya çıkan alternatif turizm kavramıdır. Alternatif turizm kavramı, içerisinde birbirinden farklı birçok turizm faaliyetini içeren şemsiye bir kavram olarak nitelendirilebilir. Alternatif turizm ülkelerin turizm gelirlerini artırmakta, turizm sezonunu uzatmakta ve turistik arz kaynaklarının rasyonel bir şekilde kullanılarak sürdürülebilir bir turizm anlayışı sağlamaktadır.

Alternatif turizm kapsamında turistlerin en çok önem verdiği faaliyetler, doğa temelli turizm türleridir. Doğa temelli turizm türlerinden biri olan kırsal turizm, kırsal alanlara olan ilginin her geçen gün artmasıyla birlikte gelişim göstermektedir. Kırsal turizm faaliyetleri içerisinde yer alan agro turizm ise, tarımsal kaynakların sürdürülebilirlik algısıyla turizm faaliyetlerinde kullanılması anlamına gelmektedir. Gelişmiş ülkeler dahil olmak üzere birçok ülkede kırsal ve agro turizm ile ilişkili olarak aromatik

bitkilerin yer aldığı turizm hareketleri ön plana çıkmaktadır. Diğer taraftan, COVID-19 salgınının turistik hareketleri kitle turizminden uzaklaştırıp, daha küçük gruplar halinde doğa temelli turizm türlerine yönlendireceği öngörülmektedir (Arslan ve Kendir, 2020: 3670). Bu noktada, kırsal turizm, agro turizm, botanik turizm, aromatik turizm gibi doğa temelli turizm türlerinin daha da önem kazanacağı düşünülmektedir. Ayrıca turizm sektöründe sürdürülebilirliği sağlamak adına geleneksel turizm yanında alternatif turizm olanağı olarak bu turizm türleri önerilmektedir (Cai, 2002; Çeken vd., 2007; Akçura ve Karadağ, 2015; Ibanescu vd., 2018).

Aromatik turizm; dikkat çekici görüntüsü olan, aynı zamanda tıbbi ya da beslenme aracı olarak da kullanılan bitkileri, buldukları yaşam alanlarında izlemek, fotoğraflamak ve bölgenin özelliklerini de deneyimleyerek tanımayı sağlayan bir doğa temelli faaliyettir. Aromatik turizm sunduğu deneyimlerle birçok ülkede kültürel bir zenginlik oluşturmakta, yarattığı çekiciliklerle, uluslararası turizm hareketlerinde ön planda yer almaktadır. Dolayısıyla aromatik turizm destinasyonları tek başına bir turistik çekicilik oluşturabilmekte, yerel, bölgesel ve ulusal ölçekte de önemli bir turistik arz kaynağı haline gelmektedir (Silva ve Carvalho, 2013: 610). Sahip olunan zengin kaynakların korunarak, turizm faaliyetleri içerisinde kullanılması ve sınırlı sayıdaki uygulamaların artırılması önem arz etmektedir. Ancak aromatik turizm, otantik yaşamlara ve doğal ürünlere karşı olan ilginin artış göstermesiyle birlikte yeni belirginleşmeye başlayan bir kavramdır. Bu nedenle, aromatik turizmi literatürde kavramsal olarak ele alan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Dolayısıyla çalışmanın çıkış noktası, değişen ve dönüşen turistik talepler karşısında geleceğin popüler turizm türlerinden biri olma potansiyeline sahip aromatik turizm konusunun ele alınmamış olmasıdır. Bu bağlamda aromatik turizmi kavramsal boyutta ortaya koymak çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Böyle bir çalışmaya rastlanılmamış olması, çalışmanın özgünlüğü ve literatürdeki dolduracağı boşluk açısından önemlidir. Ayrıca, bu çalışmanın aromatik turizm konusunda farkındalık yaratarak ileride yapılacak çalışmalara yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

2. Literatür

Çalışmanın bu bölümünde kavramsal çerçeveyi oluşturan kavramlara yer verilmektedir. Bu amaçla, alternatif turizm, kırsal turizm, agro turizm, botanik turizmi kavramları açıklanmıştır. Daha sonrasında aromatik bitkiler hakkında bilgiler verilip, aromatik turizm tanımlanmaya ve kavramsal çerçevesi oluşturulmaya çalışılmıştır.

2.1. Alternatif Turizm

Küresel dünyada hızlı bir şekilde gerçekleşen teknoloji, ulaşım ve iletişim alanındaki şaşırtıcı değişimlerle birlikte birçok sektörün gelişmesini tetiklediği ve yeni sektörler oluşturduğu görülmektedir. Günümüzde yaşanan olumsuzlukları en aza indirmede mevcut alternatif kaynakların kullanılması bir zorunluluk olarak görülmektedir. Özellikle kitle turizminin neden olduğu olumsuz etkileri azaltmak ve turizmin yol açtığı sorunları çözmek için alternatif turizm anlayışı gelişmeye başlamıştır. Alternatif turizm, ekolojik zenginliğe sahip yerlerde gerçekleşmekte ve yerel halkın kültürüne hassasiyetle yaklaşılmasını temel almaktadır (Brohman, 1996: 64). Alternatif turizm kavramı irdelendiğinde, bu çerçevede sürdürülebilir turizm, yeşil turizm, toplum ve doğa temelli turizm gibi kavramları içerdiği görülmektedir. Gerçekleştirilen çalışmalarda alternatif turizm kavramına ilişkin farklı tanımların varlığı söz konusu olup, bu kavramın iki farklı şekilde algılandığı görülmektedir (Butler, 1990; Weaver, 1995; Roney, 2002; Erdoğan, 2003; Comway ve Timms, 2010; Albayrak, 2013; Haberal, 2015). Bunlardan birincisi, ifade edildiği gibi kitle turizm faaliyetlerinin yıkıcı etkilerini dönüştürerek ev sahibi toplum ile bütünleştiren turist yaratmaktır. İkincisi ise, gelecekteki dünya için doğallığını koruyan bozulmamış yerler bırakmaktır (Cohen, 1987: 13).

Alternatif turizm, yerel toplumun değerlerine ve doğaya uyumlu, turistlerin seyahatleri sırasında yerel toplumla olan pozitif ilişkileri sağlayan ve karşılıklı deneyimlerini paylaşma olanağı tanıyan bir turizm türü olarak ifade edilebilir (Özer vd., 2016: 22). Diğer taraftan alternatif turizm, uzun dönemde ekonomik büyümeye yardımcı olmak, kaynakların sürdürülebilir kullanılmasını sağlamak, ev sahibi toplumun geliştirilerek yaşam standartlarının yükseltilmesi, doğal, kültürel ve tarihi mirasın korunmasını destekleme gibi pek çok avantaja sahiptir (Agaliotou, 2015: 292). Tarihsel süreçte alternatif turizm, kitle turizm faaliyetlerinin kalıcı zararlarını minimize etmek veya engel olmak amacıyla ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda hem kitle turizminin olumsuz çevresel ve sosyo-kültürel etkilerinin dikkate alınarak hem de turistik tüketim tercihlerindeki değişimler neticesinde turizm ürünlerinin çeşitlendirilmesi yoluna gidilmiştir. Ayrıca sahip olunan değerlerin koru kullan algısı ile pazarlanıp, turizm bölgelerinin taşıma kapasiteleri de dikkate alınarak sunulan alternatif turizm faaliyetleri, sektörün mevsimsellik özelliğini ortadan kaldırıp tüm yıla yayılma amacı taşımaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek için yeni yerler keşfedilerek bozulmamış doğası ile ön plana çıkarılmaktadır (Çeken vd., 2012: 12). Turizm talebinde gerçekleşen söz konusu değişimlerle birlikte, teknoloji gelişimi ve kolay ulaşılabilirlik ile de alternatif turizm önem kazanmıştır. Bu kapsamda günümüz turistleri, yerel toplumla etkileşimde bulunmak,

planlanan faaliyetlere ortak olmak, gelenek ve göreneklere ilişkin bilgiler edinmek ve doğal çevreye karşı sorumlu olmak gibi nedenlerle alternatif turizm çeşitlerine yönelmektedir (Kızılırmak, 2006: 185). Av turizmi, sağlık turizmi, yayla turizmi, macera turizmi, akarsu turizmi, kongre turizmi, inanç turizmi, yat turizmi, spor turizmi, eko turizm, botanik turizmi, agro turizm ve kırsal turizm önemli alternatif turizm türlerindedir (Küçükaslan, 2007; Albayrak, 2013; Aydın ve Eren, 2019).

2.2. Kırsal Turizm ve Agro Turizm

Bu bölümde öncelikle kırsal turizm kavramı irdelenerek daha sonrasında agro turizm üzerinde durulmuştur.

2.2.1. Kırsal Turizm

Kırsal turizm, kırsal yörelerde gerçekleştirilen turistik faaliyetleri kapsayan bir kavram olarak nitelendirilmektedir. Burada kırsal yöreler, mevcut turizm türleri içerisinde yalnızca kırsal turizmin gelişmesine elverişli alanlar olmamakla birlikte, bu alanı paylaşan pek çok turizm türünün de alanı olarak kabul görmektedir (Kiper, 2006: 22). Dolayısıyla kırsal turizm, diğer turizm türleriyle kolay bir şekilde entegre olabilen ve bu süreçte doğal çevre ile tarım çerçevesinde şekillenen bir turizm türüdür (Sanlı, 2017: 33). İlgili literatürde, kırsal turizm kavramına ilişkin çok sayıda uluslararası çalışma bulunmaktadır (Canoves vd., 2004; Kiper, 2006; Çeken vd., 2007; Ün vd., 2012; Deveci vd., 2013; Ibanescu vd., 2018; Kastenholz vd., 2018; Cucari vd., 2019; Arslan ve Kendir, 2020). Bu çalışmalar değerlendirildiğinde, kırsal turizmin net bir tanımının olmadığı ve içeriğinin kesin hatlarla belirlenmemiş olduğu görülmektedir. Yapılan bazı tanımlarda bu kavram, çiftlik gezme, ata binme, balık tutma gibi faaliyetlerle açıklanırken, bazı tanımlarda kırsal alanlarda yapılabilen her türlü turizm faaliyeti şeklinde açıklanmaktadır (Emiroğlu, 2013: 3). Ayrıca, aile işletmeleri ve kırsal mülkler gibi küçük ölçekli yerlerde ve çiftlik alanlarında kamp yapmak da kırsal turizm içerisinde yer almaktadır. Başka bir ifadeyle, kırsal alanlarda gerçekleşen bu turizm türü, çok yönlü faaliyetleri içerdiği için kapsamı tam net bir şekilde belirlenmemektedir. Atlı geziler, yürüyüş, avcılık, tırmanış, balıkçılık, kayak gibi birçok faaliyet kırsal turizm kapsamında değerlendirilebilecek veya bütünleştirilebilecek faaliyetlerdir (Soykan, 2006: 73). Kırsal turizmin temel arzı doğaya dayalı ve bu yörelerde doğaya dayalı faaliyetler bütünü olarak değerlendirilmektedir.

Kırsal turizm, tüm yıl yapılabilir bir turizm türü olup, bölge halkı için istihdam ve gelir fırsatı yaratarak kırsal kalkınmayı sağlamaktadır. Özellikle de tarımsal uygulamaların yoğun olarak yaşandığı bölgelerde, çiftçilerin tarım faaliyetlerini terk etmeyerek, bölgenin doğal, tarihi ve

sosyo-kültürel varlıklarını, turistik amaçlarla kullanmaları neticesinde ek gelir sağlayarak refah seviyelerini yükseltmeleri kırsal turizm çerçevesinde mümkün olabilmektedir (Ün vd., 2012: 347). Böylelikle kırsaldan kente olan göç önlenmiş olur ve kırsal yörelerdeki üretimi de devam ettirilir. Aynı zamanda kırsal turizm sayesinde oluşan ek taleple yörede yetişen ürünlere talep artmakta ve ürünler gerçek değerine ulaşmaktadır. Bu süreçte dikkat edilmesi gereken en önemli unsur, kırsal alanların taşıma kapasitesini aşmadan uygun bir yapılanma ve koruma kullanma çerçevesinde hareket etmektir. Aksi takdirde, bu alanlara yönelik plansız ve koruma kullanma ilkesine aykırı bir şekilde yönlendirilecek turizm hareketlerinin kırsal turizm kavramının felsefesine zıt olacaktır. Dolayısıyla kırsal alanlardaki sahip olunan değerlerin minimum yıpranmayla birlikte yerel kültürü mümkün olduğunca az asimile edecek şekilde turistik aktivitelerin yürütülmesi gerekmektedir (Çeken vd., 2007: 5).

Uluslararası turizm hareketleri incelendiğinde, kırsal turizm deneyimlerinin giderek daha popüler hale geldiği söylenebilir. Bu kapsamda, Çin'de kırsal turizm destinasyonu haline gelen köylerin sayısı; ekonomik büyüme, kentleşme ve yaşam standartlarının daha da yükselmesinin bir sonucu olarak artış göstermiştir (Yang vd., 2021: 37). İspanya'da kırsal turizm, kırsal kalkınma ve çiftçiler için ekonomik faydalar yaratmak amacıyla yoğun yatırımlar yapılmış ve geliştirilmiştir (An ve Alarcon, 2021: 1). Benzer şekilde, Fransa, İtalya ve İngiltere de önemli kırsal turizm destinasyonlarındandır. Türkiye ise, doğal bitki örtüsü ve turizm faaliyetlerine elverişli kırsal alanları sayesinde kırsal turizm faaliyetleri için elverişli bir bölgedir. Ancak, uygulama açısından incelendiğinde, var olan potansiyelden yeterince yararlanılmadığı dikkat çekmektedir. Yapılan çalışmalarda Fethiye, Aydın, Şirince, Zile, Bursa, Gökçeada, Burdur, Safranbolu gibi alanlar üzerinde çalışmalar yürütülmüş ve buralardaki yüksek potansiyel ortaya konulmuştur. Buna ilaveten, Türkiye'deki yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları tarafından, kırsal turizmi geliştirmeye yönelik çalışmalar yürütüldüğü de görülmektedir (Aydın, 2012: 44).

2.2.2. Agro Turizm

Agro turizm, içerisinde bulundurduğu özel aktiviteler ile kırsal turizm çerçevesinde ele alınan, ekili alana ve çiftçi sayına bağlı bir turizm çeşididir. Diğer bir ifadeyle, kırsal turizmin spesifik bir alanı olan agro turizm, tarımsal alanlarda ve tarımsal ürünlerle gerçekleşen faaliyetlerin turizm deneyimleriyle birleşmesi sonucu ortaya çıkan bir turizm türüdür (Williams vd., 2001: 2). Bu turizm türü bazı kaynaklarda tarım turizmi, çiftlik turizmi, agri turizm gibi çeşitli şekillerde ifade edilmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2018) bu konuda, bireylerin kırsal alanlara seyahat

etmeleri ve bu alanların doğal yapısına uygun yerlerde, yerel halkın ürettiği ürünleri talep ederek oradaki konaklama olayını da içeren bir bütün olduğunu belirtmektedir. Bu doğrultuda, agro turizm ve çiftlik turizminin birbirinden ayıran noktası burada ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki; kırsal alanlarda gerçekleşen konaklama ve faaliyetler çiftlik turizmini oluştururken, herhangi bir kırsal yörede, ekonomik faaliyetlerin temel dayanağının tarım olması ve turizm etkinliklerinin tarıma dayalı bir şekilde gerçekleşmesi agro turizmini oluşturmaktadır. Burada tarım ve turizm faaliyetleri bir arada gerçekleşmekte ve turizm talebindeki artışa bağlı olarak gerçekleşen tüketim faaliyetleri dikkate alınmaktadır.

Agro turizme iki açıdan bakıldığını söylemek mümkündür. Bunlardan birincisi, tarımın varlığının katma değer yaratması, çiftlik ürünlerinin doğrudan pazarlanmasına olanak tanınması, kırsal yörede yaşayan yerel halkın refah seviyesinin artmasında önemli bir rol oynayan tarımsal odaklı bakış açısıdır (Roberts ve Hall, 2003; Blacka vd., 2009; Terry, 2014). İkincisi ise, agro turizm olanaklarına sahip bir yörenin varlığı, bu bölgenin tarımsal amaçlarla veya tarımsal amaçlı olmayan faaliyetlerin kullanılarak agro turizme hizmet eden turizm odaklı bakış açısıdır (Maetzold, 2004; Hatch, 2008; Sznajder vd., 2009). Dolayısıyla agro turizm, temel olarak tarım amaçlı kullanılan alanlarda turistleri çekmek için yapılabilecek uygulamaların tümü olarak ifade edilebilir (Blacka vd., 2009: 2). Agro turizm sayesinde yörede marjinal verimliliğe sahip olan alanların turizm amaçlı kullanılması, yörenin gelişimi ve yörede yaşayanların refah düzeyini olumlu yönde etkilemektedir (Ciornei, 2011: 108). Yapılan çalışmalar sonucunda da agro turizmin yöre halkına gelir ve istihdam artışı sağladığı (İlban ve Liceli, 2018: 457), katma değer yarattığı, yerel endüstriyi çeşitlendirdiği (Civelek vd., 2014: 17) saptanmıştır. Diğer taraftan agro turizmin yalnızca ekonomik değil, çeşitli sosyo-kültürel etkileri de bulunmaktadır. Söz konusu sosyo-kültürel etkiler arasında; yörenin kendine özgü değerlerini koruyarak sürdürülebilirliği sağlanması (Taw ve Barbieri, 2012: 216), sahip olunan doğal, tarihi ve kültürel varlıkların turistler aracılığıyla başka kültürlerle taşınması yeni farkındalıklar kazanılması, unutulmaya yüz tutmuş değerlerin canlanması ve yöre halkın tarımsal faaliyetlere devam etmesini teşvik ederek kentlere olan göçleri azaltması sayılabilir (Civelek vd., 2014: 18).

Agro turizm çok çeşitli faaliyetleri içermekle birlikte yapılan çalışmalarda bu faaliyetlerin sınıflandırılması yoluna gidilmiştir. Bu sınıflandırma dört kategoriden oluşmaktadır. Birincisi, özel faaliyetler ve festivaller kategorisi altında; tarım festivalleri, müzik festivalleri, gençlik kampları, hasat festivalleri gibi faaliyetleri içermektedir. İkinci kategori olan rekreasyonel faaliyetlerde ise; vahşi yaşam fotoğrafçılığı, at biniciliği, kuş gözlemciliği,

hayvan besleme, antik köy geziler gibi faaliyetler yer almaktadır. Bir diğer kategori çiftlik faaliyetleridir. Bu kategori, tarımsal sergiler, çiftlik ziyaretleri, tarımsal ürünlerin satışı, kendin topla faaliyetleri ve çiftliklerde konaklamayı içermektedir. Dördüncü ve son kategori olan eğitim faaliyetleri; okul turları, çiftlik okulları, ürün yetiştirme, tarımsal eğitim faaliyetlerini kapsamaktadır (Civelek Oruç vd., 2015: 41).

2.3. Botanik (Flora) Turizmi

Botanik turizm, özellikle son yıllarda biyoçeşitliliğe yönelik ilginin artması, sahip olunan bu çeşitliliğin korunarak geliştirilmesiyle ortaya çıkan ve alternatif turizm kapsamında agro ya da eko turizmin bir alt dalını oluşturmaktadır. Türkiye'nin bulunduğu coğrafi konum itibarıyla sayısız bitki türüne sahip olması açısından botanik turizmin önem arz ettiğini söylemek mümkündür. Çünkü, bitki türleri açısından oldukça zengin olan yörelere planlı bir şekilde yapılacak turistik faaliyetler, yöre halkına ve ekonomisine önemli katkılar sağlayabilecektir. Botanik turizmi, bireylerin bitki çeşitlerine veya topluluğunun bulunduğu yörelere gelerek gözleme ve tanımlama etkinliklerine dayanan, yeme -içme ve konaklamayı da içeren bir turizm faaliyeti olarak tanımlanabilir.

Botanik turizmi, endemik bitki türlerini yerinde görerek, bu bitkiler hakkında bilgi edinmek için yapılan seyahatleri içermektedir. Bununla birlikte, bitki gözlemciliği yapan bireylerin artmasıyla birlikte bitkilerin yaşam alanlarına yapılan ziyaretlerin de çoğalması, bu turizm türüne karşı ilgi uyandırmaktadır (Sayılan, 2008: 474). Ayrıca, insanların, çeşitli botanik bahçeler aracılığıyla rahatlama, dinlenme, keşfetme gibi bireysel güdülerini gerçekleştirdikleri bir tür olarak da ifade edilebilmektedir (Albayrak, 2013: 142). Yapılan çalışmalarda, botanik bahçelerinin, dünya çapında önemli sayıda yerli ve yabancı ziyaretçi çektiği belirtilmektedir. Botanic Gardens Conservation International tarafından, uluslararası alanda botanik bahçelerine ve arboretumlara yapılan ziyaretlerin yıl içerisinde yaklaşık 250 milyon civarında olduğunu tahmin etmektedir. Pek çok bahçe başlı başına ünlü turistik yerler olarak kabul edilmektedir. Örneğin Fransa'daki Monet'in bahçesi; ABD'de Central Park; Güney Afrika'daki Kirstenbosch Bahçeleri; Kanada'daki Butchart Bahçeleri ve Büyük Britanya'daki Kew Bahçeleri her yıl 1,5 milyondan fazla turist çekmektedir (Ballantyne vd., 2008: 440). Ayrıca; 2006 ve 2007 yılları arasında, Güney Afrika ulusal botanik bahçeleri, 1.258.032 kişi ile kaydedilen en yüksek ziyaretçi sayısına ulaşmıştır. Ülkeler, ziyaretçi sayılarının yanı sıra, botanik bahçe sayısı bakımından incelendiğinde, Avrupa ülkeleri arasında, Birleşik Krallık 199, İtalya 120, Kanada 119 botanik bahçe ile ilk üçte yer almaktadır. Türkiye'de ise, 9 adet botanik bahçe bulunmaktadır (Çarbuğa ve Pekerşen, 2017: 30-32).

Sahip olunan biyoçeşitliliğin bilinçsiz bir şekilde kullanılması sonucu bazı bitki türlerinin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya gelmesini önlemede botanik turizm önemli rol oynamaktadır. Doğaya dayalı bir turizm türü olan botanik turizme yönelik her geçen gün artan talep doğrultusunda seyahat acentaları, bu talebi karşılayacak hizmet üretimine daha fazla eğilmektedir. Bu süreçte seyahat acentalarının ihtiyaç duyduğu en önemli unsur, botanik turizmi rehberleridir. Botanik turizmi rehberlerini diğer rehberlerden ayıran nokta, bitkilerin Latince isimleri, yetiştikleri alanlar ve yetişme şartları, zamansal olarak dikkat çekici dönemlerinin bilinmesi gibi uzmanlık gerektirecek faaliyetleri kapsamıdır. Söz konusu bu turistik faaliyetlerde Türkiye’de özellikle geofit olarak nitelendirilen soğanlı/ yumrulu bitki türleri daha fazla ilgi görmekte ve özel rehberler eşliğinde bu alanlara turlar düzenlenmektedir. Botanik turizmin geliştiği yörelerde çoğu turizm firmalarının sunduğu paket programlarla yöreye gelen turistler, sabahın erken saatlerinde aromatik bitkileri toplamakta, yağlarının sıkılma sürecine tanıklık etmektedir. Ayrıca, belli başlı yerlerde çeşitli festivaller düzenlenmekte ve botanik turizme ilgi duyan çok sayıda turist bu festivallere katılım göstermektedir. Son dönemde ülkemizde de gül, lavanta ve zambak gibi aromatik bitkiler ekonomik getirisinin yanında yörede aromatik turizmin gelişmesini de hızlandırmaktadır.

2.4. Aromatik Turizm

Çalışmanın bu bölümünde, aromatik bitkiler ile ilgili bilgiler sunularak, bu bitkilerin turizmde kullanılmasıyla ortaya çıkan aromatik turizm kavramı irdelenmiştir.

2.4.1. Aromatik Bitkiler ve Kapsamı

Aromatik turizmi ele almadan önce bu kavramı oluşturan aroma kavramı ve aromatik bitkiler açıklanarak, aromatik turizm üzerine tanımlama yapılmaya çalışılacaktır. Öncelikle aroma kelimesi, Türk Dil Kurumu tarafından ‘hoş koku’ olarak ifade edilmektedir (TDK, 2021). Çok çeşitli maddelerden oluşan aroma, meyvelerin duyuşal özelliklerini belirleyen çok önemli bir kalite ölçütüdür. Bu bileşiklerin en önemli özellikleri, çok az miktarlarda bile duyuşal olarak algılanmaları ve kalite üzerinde belirleyici rol oynamalarıdır. Literatür incelendiğinde genellikle ‘tıbbi’ ve ‘aromatik’ bitki teriminin birlikte kullanıldığı görülmektedir. Ancak tıbbi bitkiler, hastalıkların engellenmesinde ve tedavisinde ilaç olarak kullanılmakla birlikte, beslenme, kişisel bakım, kozmetik gibi alanlarda da yer almaktadır. Aromatik bitkiler ise, hoş bir koku ya da tat vermeleri açısından kullanılmakta olup, özellikle gıda, parfümeri ve kozmetik sektöründe tercih edilmektedir (Anonim, 2005).

Aromatik bitkiler, özellikle parfümeri, temizlik maddeleri ve kozmetik alanında kullanılmaya potansiyeli olan ve kullanılan, kendine has kokusu olan baharatlı bitkiler şeklinde ifade edilebilir. Diğer taraftan, aromatik bitkiler baharatlı olmalarından dolayı, gıda sektöründe de tercih edilmektedir. Ayrıca bu bitkilere itri bitkiler de denilmektedir (Anonim, 2005). Aromatik bitkilerin içeriği incelendiğinde; baharat, çay, çeşni yağ ve uçucu yağ olarak kullanım alanı bulduğu görülmektedir (Başer, 2000: 21). Türkiye'nin gerek iklimi gerekse de ekolojik özellikleri itibarıyla pek çok türde aromatik bitki yetiştirilmekte ya da doğadan toplanmaktadır. Doğadan toplanan aromatik bitkilere örnek olarak ıhlamur, defne, biberiye, mahlep, meyan kökü, adaçayı ve ardıç kabukları örnek olarak gösterilebilir. Kekik, rezene, anason, çemen, nane, kimyon ve kişniş ise, tarımı yapılan aromatik bitkilere örnek verilebilir (Bayram vd., 2010: 8).

Doğal ve organik diyet, yaşlanma karşıtı, detoks merkezleri ve kürleri, bütünleştirici tıp vb. arayışları toplumların her düzeyinde etkilidir. Tüm bu taleplerin bir sonucu olarak, tıbbi ve aromatik bitkiler pazarının ticaret hacmi her geçen gün artmaktadır. Uluslararası Ticaret Merkezi'nden elde edilen verilere göre, 2016 yılında dünyadaki aromatik bitkiler pazarında tıbbi ilaçların yaklaşık 167 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye'de tıbbi ve aromatik bitkilerin ihracatı 2002'de 112 milyon dolar seviyesinden 2015 sonunda 280 milyon dolara çıkmıştır (Doğanlı, 2019: 355).

2.4.2. Aromatik Turizm ve Önemi

Aromatik bitkiler yalnızca gıda ve sağlık sektöründe tedavi amaçlı değil, turistlerin giderek artan ilgisi karşısında turizm sektöründe de kullanılmaktadır. Bu kapsamda aromatik turizm olarak ifade edilen kavram, otantik yaşamlara ve doğal ürünlere karşı olan ilginin artış göstermesiyle birlikte yeni ortaya çıkmaya başlamıştır. Aromatik turizm hem tarımsal peyzajların ortaya çıkardığı görülmeye değer güzellikler açısından hem de tarımsal ürünler açısından bitkilerle yakın ilişkili bir agro turizm faaliyeti olarak da değerlendirilebilir. Aromatik turizm, dikkat çekici görüntüsüyle çeşitli amaçlarla kullanılan hoş kokulu aromatik bitkilerin bulunduğu yörelere gidip gözlemlemek, toplamak, fotoğraf çekmek ve bunları deneyimlemek amacıyla gerçekleştirilen seyahat ve konaklama faaliyeti olarak tanımlanabilir. Nitekim, aromatik bitkilerin yaşam alanlarına yönelik yapılan turistik aktiviteler ve faaliyetler bütünü olarak nitelendirilebilir. Bu kapsamda gül bahçeleri, lavanta bahçeleri, zambak bahçeleri, lale bahçelerine yönelik yapılan seyahatleri içermektedir. Dünya turizminden örnek vermek gerekirse, Asya'nın en büyük lale bahçesine ev sahipliği yapan Keşmir'e, sahip olduğu bu yüksek potansiyel sayesinde aromatik turizm amaçlı turların düzenlendiği bilinmektedir. Bir diğer

örnek, İranlılar tarafından 'Çölün Altını' olarak nitelendirilen safran bitkisidir. Çölde bulunan bu bitkinin sabah saatlerinde etrafa yaydığı koku, pek çok turistin ilgisini çekmektedir. Özellikle safran yetişen bölgelerde alternatif turizm, sürdürülebilir turizm, eko turizm, botanik ve aromatik turizm çeşitleri uygulanarak bölgedeki turizm hareketlerinin dinamikliği sağlanmaktadır (Farhadi Andarabi ve Tunç Hassan, 2017: 7). Aromatik turizmin temel ilkeleri, Megan Epler Wood (TIES kurucusu) tarafından aşağıdaki gibi sıralanmıştır (2000):

- Çevre üzerinde minimum etki,
- Hem turistler hem de ev sahipleri için olumlu bir ortam sağlamak,
- Çevresel ve kültürel farkındalık ve saygı oluşturmak,
- Hem ev sahipleri hem de turistler için kazan-kazan (çift taraflı kazanç) stratejisi,
- Doğayı koruma için finansal faydalar sağlamak,
- Yerel topluluklar için finansal faydalar ve güçlendirme sağlamak,
- Uluslararası insan hakları ve iş sözleşmelerini desteklemek,
- Yörenin kalkınmasını sağlamak,
- Turizm talebinin dengeli dağılmasını sağlamak,
- Yörede turizm bilincini geliştirmek.

Agro turizmin bir alt dalı olarak değerlendirilebilecek botanik turizm ve bu kapsamda ön plana çıkartılması gereken aromatik turizm Türkiye için gelişmeye açık ve uygun bir turizm türüdür. İstatistiki veriler incelendiğinde, elde edilen verilerin bu duruma dayanak olabileceğini göstermektedir. Türkiye, 3000 civarında endemik bitki, 11000 civarında ise çiçekli bitkiye sahipken, bu veriler bütün Avrupa kıtası ile kıyaslandığında (2500 endemik ve 12000 çiçekli bitki) tıbbi ve aromatik bitkiler açısından çok zengin olduğunu söylemek mümkündür (Sarı, 2007: 73). Dolayısıyla sahip olunan bu zengin kaynakların korunarak turizm faaliyetleri içerisinde kullanılması, çeşitli açılardan önem arz etmektedir. Bunlar;

- Turistik çeşitlilik yaratarak turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılması,
- Turizmi geleneksel kıyı turizmi egemenliğinden kurtarılması,
- Yörede alt yapı hizmetlerinin gelişmesini saptanması,
- Yok olmaya yüz tutmuş kaynakların doğru kullanımı ile tanımının sağlanması,
- Turizm sektöründe kullanılmasıyla daha fazla tarımsal faaliyetlerin gelişmesi,

- Yerel halkın refah seviyesinin yükselmesi,
- Yöre ekonomisinin gelişmesi,
- Çarpan etkisi yaratarak diğer sektörleri de geliştirmesi,
- İstihdam olanakları yaratarak, kırsaldan kente olan göçleri azaltması,
- Büyük şehirlerde kazanılan gelirin bir kısmının buralara aktarılması,
- Doğaya bağlı olarak yöredeki çevre çekiciliğinin korunmasıdır.

Söz konusu faaliyetlerin gerçekleşmesi, yörenin sahip olduğu aromatik arz değerlerinin bir plan ve program dahilinde gerçekleştirilmesiyle mümkün olabilmektedir. Diğer taraftan, Türkiye'nin florastik açıdan önemli bir yere sahip olmasıyla birlikte, Orman Bakanlığı tarafından her ne kadar koruma amaçlı çalışmalar yürütülse de son zamanlarda uluslararasılaşan ticaret faaliyetleri neticesinde birçok tür hızla azalıyor, yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu noktada planlı bir şekilde yapılan turizm faaliyetleriyle bu endemik türlerin korunması sağlanabilir. Mevcut florayı koruyarak hem doğal bitki örtüsü hem çevre bilincinin oluşması hem de turistik değere sahip olup da kullanılmayan alanların turizm arzına dahil edilmesi gerçekleştirilebilir (Albayrak, 2013: 143). Ancak yöredeki halk da bu konuda bilinçlenmelidir. Bir yandan bu turizm türünün devamı ve gelişimi bir yandan da toplumun veya yöre halkının gelişimi ve sürekliliği korunmalıdır.

Aromatik bitkilerin turizmde sektöründeki bir diğer kullanım alanı hediyelik eşyalardır. Bu kapsamda özellikle lavanta, gül, ısırgan, günlük ağacı gibi türler yetiştikleri bölgelere üretim ve satış yoluyla gelir sağlamaktadır. Örneğin, defne yaprağı, sabunu, yağı, şampuanı gibi ürünler Antakya turizmine için önem arz etmektedir. Ayrıca 2012 yılında Türkiye'nin ilk tıbbi ve aromatik bitkiler müzesi yine Antakya'da açılmıştır. Bu kapsamda müzede 280 adet tıbbi ve aromatik bitki kullanım şekliyle sergilenmektedir (Doğaner, 2019: 89).

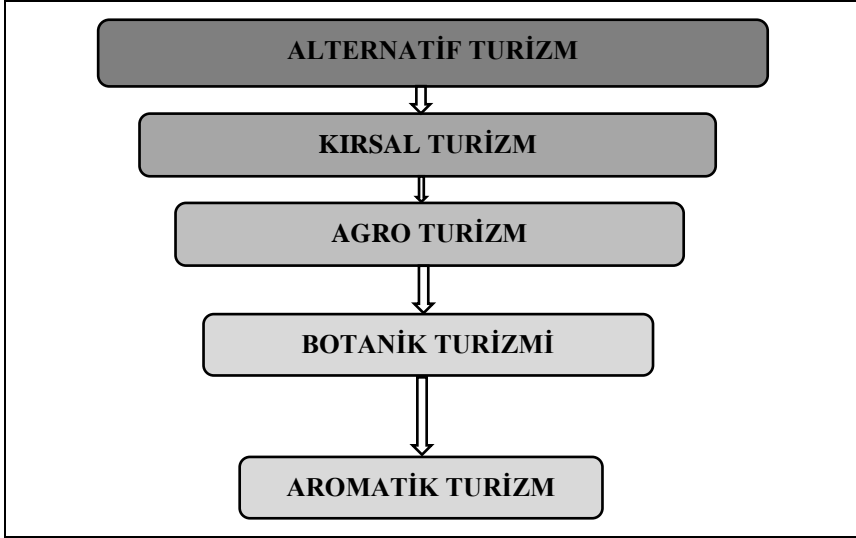
Türkiye'de aromatik bitkilerden turizmde çok ilgi görenlerden birisi ters laledir. Türkiye genelinde ters lale başta Doğu Anadolu ve Akdeniz Bölgesi olmak üzere bütün bölgelerde görülmektedir. Geceleri biriken su, gündüzleri yapraklarından aşağı süzülür ve bu görünümüyle "Ağlayan Gelin" adıyla da bilinmektedir (Doğaner, 2019: 86). Gül üretim merkezi olan Isparta ili bu alanda adından söz ettirmektedir. Sadece Türkiye'nin değil dünyanın da en önemli gül üretim merkezi özelliği taşımaktadır. Birçok seyahat acentesi tarafından turistlerin, gül bahçelerinde gül toplama ve yağ çıkarma sürecini deneyimlemeleri sağlanmaktadır (Kültür ve

Turizm Bakanlığı, 2017). Ayrıca, sadece gül değil, son yıllarda üretimi artan lavanta ve zambak, sağladığı görsel güzellikle de hasat dönemlerinde yerli ve yabancı binlerce turisti yöreye çekmektedir. Bu konuda diğer bir örnek lavanta bahçelerinin sunduğu görsel şölen nedeniyle son yıllarda ilgi gören Burdur ilidir. Özellikle Burdur ilindeki 'Akçaköy Lavanta Deresi' Türkiye ve Avrupa'nın en büyük lavanta bahçeleri arasında yer almaktadır. 375 dekarlık lavanta bahçesi ile yerli turistlerin yanı sıra yabancı turistlerin de dikkatini çekmektedir. 2018 yılında yöreyi ziyaret eden turist sayısının 300 bin civarında olduğu bilinmektedir. Bu ziyaretçiler arasında fotoğraf çekimi için daha önceki yıllarda Provence'i tercih eden Rus turistler de bulunmaktadır. Bu durum, aromatik turizm amaçlı seyahat eden insan sayısının her geçen gün arttığını göstermektedir.

Türkiye de son yıllarda aromatik turizme yönelik yapılan projeler de bulunmaktadır. Bunlardan biri, Akdeniz Üniversitesi ve Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü tarafından 'Aromatik Cennet Vadisi' isimli projedir. Bu projede Alanya'nın alternatif turizm olanaklarını artırmak amacıyla 140 çeşit kokulu ve farklı görünüme sahip aromatik bitki dikilerek, doğa ve koku bir araya getirilmiştir. 190 bin metrekare alana sahip bu vadiye çeşitli rekreasyon alanları da yer almaktadır (Turizm Aktüel, 2020). Bir diğer proje, Muğla ilinin Köyceğiz ilçesinde geliştirilen "Aromatik Bitkiler Evi Köyceğiz" projesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Turizm Fakültesi tarafından, Köyceğiz Belediyesi ve Köyceğiz Kaymakamlığı ortaklığıyla yürütülmektedir. Bu proje ile, eşsiz doğası ve tarihiyle Türkiye'nin 16. yavaş şehri olan Köyceğiz'in turizm potansiyelinin değerlendirilmesi ve botanik zenginliğinin tanıtılması hedeflenmektedir. Özellikle tıbbi ve aromatik bitki zenginliği koruyarak tanıtacak olan proje ile yöre halkıyla birlikte toplum temelli turizme katkıda bulunulması amaçlanmaktadır. Özellikle kadın istihdamını arttırmayı hedefleyen proje ile Köyceğiz, Dünyada bir trend haline gelen aromaterapi turlarına Türkiye'de özel bir örnek oluşturacağı ifade edilmektedir (Muğla Gazetesi, 2020). Bu alanda yapılan başarılı projelerden bir diğeri 'Gelecek Turizmde Projesi' kapsamında 'Lavanta Kokulu Köy Projesi' isimli Isparta ilinin Kuyucak köyünde yürütülen projedir. Bu proje ile birlikte, turist sayısının dört katına çıktığı belirtilmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2017).

Tüm bu literatür incelemesi ve kavramsallaştırılmaya çalışılan aromatik turizmin kapsamı ve gelişim aşaması şekil 1'de gösterilmektedir.

Şekil 1: Aromatik Turizmin Kapsamı ve Gelişimi

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

2.4.3. Aromatik Turizmin Gelişimi

Bazı bitkilerin şifa ve baharat olarak kullanımı çok eskiye dayanmaktadır. Kurutulmuş olarak aktarlarda görülebilen bu bitkileri insanların doğal ortamında görmek istemeleri “şifalı ve aromatik bitkiler” turuyla mümkün olmuştur. Türkiye florasında bulunan yaklaşık 10.000 bitki türünün içinde ortalama 400 bitki türü tıbbî olarak kullanım potansiyeline sahiptir. Tıbbî ve aromatik bitkiler bazı hastalıklara karşı koruyucu ve tedavi edici özellikleri, aromaları nedeniyle bitki çayı, baharat vb. şekillerde kullanılmaktadırlar. Bunların bir kısmı kuru olarak tüketilir bir kısmı çay olarak demlenerek içilir bir kısmı baharat olarak yemeklerde tüketilmektedir. Türkiye’de aktarlarda 200 civarında doğal bitki türü satılmaktadır. Tıbbî ve aromatik bitkiler arasında Safranbolu safranı 2010 yılında, Arapkir mor reyhanı 2018 yılında coğrafi işaret almıştır (Doğaner, 2019: 88-89). Eski çağlardan beri çeşitli nedenlerle kullanılan aromatik bitkiler, özellikle de 1990’lı yıllarda daha fazla kullanım alanı bulmuştur. O yıllardan günümüze kadar insanların doğal ürünlere karşı ilgilerinin ve taleplerinin artması, bu bitkilerin kullanım oranını da artırmıştır (Kumar, 2009).

Bitkilerin turizm sektöründeki kullanımını incelendiğinde insanların, doğada hazır halde keşfedecekleri bitkilerin bulunduğu alanlara yaptıkları seyahatlerle gerçekleşmeye başladığı söylenebilir. Çünkü son 15-20 yıldır turizm sektöründe değişim ve dönüşümler mevcuttur. Çünkü turizm sektörü

dinamik bir sektördür. Büyük grup halinde seyahat eden insanlar artık daha seçici ve daha otantik taleplerde bulunmaktadır. Bunun temelinde kitle turizminin beraberinde getirdiği olumsuzluklardan kaçınmak ve doğaya dönüş veya doğa temelli turizm olabilir. Ayrıca kentleşmeyle birlikte kalabalık gürültülü yaşam alanları, beton yığınları arasında zorunlu sürdürülen hayat koşulları neticesinde insanların eğilimleri, istekleri ve hobileri doğaya yönelmektedir. Bu doğrultuda doğaya yönelen ve doğada farklı deneyim yaşamak isteyen insanların taleplerini karşılama aşamasında diğer turizm türlerinde olduğu gibi bu turizm türünde de gündeme gelmeye başlamıştır. Diğer taraftan, biyoçeşitliliğe olan ilginin artış göstermesi bitkiler kapsamında yapılan seyahatleri gündeme getiren bir diğer durumdur. Kırsal turizm kapsamında agro turizmin bir alt kolu sayılabilecek aromatik turizmi, bölgesel etkenlere göre farklılık gösterebilmektedir (Genç vd., 2013: 247). Aromatik turizm seyahatlerinin, söz konusu bu etkenlere dayalı olarak genellikle aromatik bitkilerin yeşillenip çiçek açtığı vejetasyon dönemlerinde gerçekleştiği söylenebilir. Ayrıca aromatik seyahatlerin temelinde sağlıklı yaşam yer aldığı için bu seyahatlerin fazla esnek bir yapıya sahip olmadığını göstermektedir. Türkiye'nin jeomorfolojik ve klimatolojik özelliklerine bağlı olarak farklı coğrafi bölgelerin olması ve dört mevsimin yaşanması her yörede farklı endemik bitki türlerinin olması turizm talebini daha dengeli hale getirmektedir.

3. Alternatif Turizm Kapsamında Aromatik Turizmin Değerlendirilmesi

Alternatif turizm kapsamında ön plana çıkan turizm faaliyetleri genellikle doğaya dayalı olan faaliyetlerdir. Doğaya dayalı birçok alternatif turizm faaliyeti mevcuttur. Bunlardan biri olarak da doğa turizminde en çok ilgi gören canlı grubunun bitkiler olduğu belirtilmektedir. Tabiatın korunması ve doğanın sürdürülebilir bir şekilde gelişmesi açısından sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan gelişmiş ülkelerde tabiatın izinsiz bir şekilde bitki toplanmasının yasaklanması sebebiyle turistler, örnek toplamak yerine bitkileri fotoğraflamayı tercih etmektedirler. Biyoloji temelli yelpazenin Türkiye turizm etkinlikleri içine uyarlanması; turizm sezonunun uzamasına, ülkenin lansmanına, kırsal yörelerin kalkınmasına, doğa rehberliği gibi yeni iş dalının ortaya çıkmasına ve biyolojik yelpazenin muhafaza edilmesine katkı sunacağı bilinmektedir (Irmak ve Yılmaz, 2011: 100). Bu bağlamda aromatik turizm ilgi ve yüksek koruma bilinci gerektirmesiyle bilinen bir turizm olarak büyük bir önem taşımaktadır. Batı dünyasında, tabiata zarar verme potansiyelinde olmayan ve en yaygın açık hava rekreasyon etkinliklerinden biri haline gelen botanik turizminin de

katkısıyla son 50 yılda, bitki gözlemcilerinin sayısında olabildiğince şiddetli bir yükseliş gözlemlendiği vurgulanmaktadır. Ancak Türkiye’de bu turizm türü özellikle yerli turistler için fazla bilinmeyen bir konu durumundadır. Bu turizm etkinliğine ilişkin sınırlı sayıdaki uygulamada daha fazla yabancı turistlerin katılımcı olarak yer aldığı görülmektedir (Dilaver, 2017: 558).

Alternatif turizm kapsamında değerlendirilebilecek bir turizm çeşidi olan aromatik turizmin literatürde botanik ya da flora turizmi adı altında yer aldığı görülmektedir. Kitle turizminin olumsuz etkilerine karşı ortaya çıkan alternatif turizmde amaç sahip olunan mevcut kaynakların korunarak sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasıdır. Alternatif turizmin bu amacına ulaşmasındaki en temel faaliyetlerden birisi de aromatik turizmdir. Çünkü aromatik turizmde, seyahat edilen alanların doğal yapılarının korunmasında mümkün olduğunca en yüksek hassasiyetin gösterilmesi şarttır. Ayrıca, aromatik turizm alanlarının turist ziyaretlerine sunulmadan önce mevcut alanın taşıma kapasitesi dikkate alınarak turist gruplarının oluşturulduğu bilinmektedir. Özellikle grupların 1 ile 15 kişi arasında olması da bu durumu destekler niteliktedir. Burada amaç, dışarıdan gelen turizm talebi ile mevcut doğal alanlar arasında uzun vadede dengeyi sağlamaktır. Çünkü buradaki bozulmamış doğa, yöre için bir çekicilik unsuru olmakta ve aromatik turizmin temel sermayesini oluşturmaktadır.

Alternatif turizmde bir diğer amaç, turistik ürünleri çeşitlendirilme yoluna gidilerek mevsimsellik özelliği ortadan kaldırarak turizm talebini daha dengeli hale getirmektir. Aromatik bitkiler kapsamında sahip olunan değerlerin turizm faaliyetlerinde kullanılması turistik arz değerlerini artıracaktır. Dolayısıyla alternatif turizm bağlamında kırsal bölgelerde ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesinde aromatik bitkilerden yararlanılması önem arz etmektedir. Yörede aromatik turizmin gelişmesi aynı zamanda kırsal sanayinin de gelişmesine destek olmaktadır.

4. Sonuç

Alternatif turizm faaliyetlerinin öneminin giderek artmasıyla birlikte, kırsal turizm, agro turizm ve botanik turizm uluslararası platformda ön plana çıkmaktadır. Bu turizm türleri Amerika ve Avrupa’da başarılı bir şekilde uygulanmakta, rekreasyonel aktiviteler ile çeşitlendirilerek çiftçiler ve toplum açısından ticari amaç gütmeyen politikalar ile de desteklenmektedir. Türkiye ise, bu turizm türleri açısından yüksek potansiyele sahip, gelişmeye açık bir ülkedir. İklimsel çeşitlilikten kaynaklanan fırsatlar da bu duruma ek olarak gösterilebilecek avantajlardan biridir. Söz konusu avantajlara rağmen, bu turizm türlerinin Türkiye’de gelişmiş olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Özellikle, botanik turizm faaliyetlerinin genellikle

eko-turizm turları içinde yer aldığı görülmektedir. Ancak, eko-turizm çok geniş kapsamlı olup, doğadaki bütün canlıları kapsamaktadır. Bu nedenle, bu tür faaliyetlerin sadece bitkilere yönelik ve tematik bir turizm türü olan aromatik turizm içerisinde değerlendirilmesinin daha uygun olacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın çıkış noktasını oluşturan aromatik turizme yönelik kavramsal ve istatistiksel olarak herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. Ancak dünya genelinde Hindistan, İtalya, İran ve Kıbrıs'ın aromatik turizme yönelik turlar düzenlediği bilinmektedir. Bu kapsamda Türkiye de özellikle Burdur ve Isparta illerine tur şirketleri tarafından aromatik turizm altında turlar düzenlendiği görülmektedir. Türkiye, aromatik bitkiler açısından yüksek potansiyele sahip bir ülkedir. Önemli olan buradaki potansiyel turistik arzı, efektif arza dönüştürmektir. Bundan dolayı öncelikle botanik bahçe sayılarının artırılması, tur şirketleri tarafından tur programlarının hazırlanması, bu konuda özel alan rehberlerinin yetiştirilmesi, yerel halkın bilinçlendirilmesi ve aromatik bitki festivallerinin düzenlenmesi gerekmektedir.

Aromatik turizme katılan turistlerin amaçları değişiklik gösterebilmektedir. Bu noktada, turistlerin amaç ve beklentilerine yönelik hizmet verilmesi gerekir. Şöyle ki, turistlerin bir kısmı için florastik yapı ve aromatik bitkiler sadece görselliktir. Bu turistler için foto safari turları düzenlenmektedir. Bazı turistler için ise; bilgi önemli olup, bitkilerin isimlerini ve özelliklerini öğrenmek istemektedirler (Doğaner, 2019:102). Ülkemizde aromatik turizmin gelişmesi için, tüm paydaşların desteği ile kırsal yörelerdeki aromatik bitki alanları turizm merkezi olarak geliştirilmelidir. Ayrıca aromatik bitki müzeleri veya aromatik bahçeler kurularak reklam araçlarıyla tanıtımı yapılmalıdır. Yine aromatik turizm merkezlerinde yürüyüş rotaları oluşturulmalıdır. Bu sayede, turistlere ev sahibi toplumun kırsal yaşam tarzı, kültürü ve değerlerini deneyimleme fırsatı tanınarak turistik çekicilik sağlanabilir.

Ekonomik boyutuna odaklanarak plansız gerçekleştirilen turizm faaliyetleri, her ne kadar önlem alınsa da birçok türün zarar görmesine neden olmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta aromatik turizm faaliyetlerinin planlı bir şekilde gerçekleştirilmesidir. Daha açık bir ifadeyle var olan doğal kaynakları ve florastik çeşitliliği korumada (yerel halkın ve turistlerin bilinçlendirilmesi dahilinde) aromatik turizm bir araç olarak kullanılmalıdır. Aromatik bitkilerin korunarak geleceğe taşınmasında bir aracı olabilecek aromatik turizm üzerine çalışmalar yapılmalıdır. Bu konuda projeler, eğitimler, konferanslar verilerek bu turizm türü geliştirilmelidir. İlgili faaliyetlerde rol alan girişimciler için aromatik turizm kapsamında dernekler ve kooperatifler kurulmalıdır.

Böylece bu kuruluşlar yerel yönetimlerin web siteleri ve sosyal medya hesapları aracılığıyla geniş kitlelere ulaştırılabilir. Hem ulusal hem de uluslararası ölçekte bu faaliyetlerin tanıtılması ve yürütülmesi için iş birliğinin sağlanması ve ilişkilerin geliştirilmesi gereklidir. Yöreye özgü aromatik bitkiler, yörenin gelişmesinde, kalkınmasında ve istihdam yaratılmasında ilk sıralarda yer almalıdır. Bu aynı zamanda yörede bir girişimcilik kültürü niteliğinde olmalıdır. Son olarak, gelecekteki çalışmaların aromatik turizmi hem arz hem de talep yönlü ele alarak, çeşitli görüşleri ortaya koyması önerilmektedir. Çeşitli görüşlerin ortaya koyulması, hem bu turizm türünün kavramsal açıdan gelişmesine hem de farkındalık oluşturarak uygulamaların artmasına katkı sağlayacaktır.

Kaynaklar

- Ün, E., Tutar, F., Tutar, E. ve Erkan, Ç. 2012. Ekonomik Kalkınmada Kırsal Turizmin Rolü: Türkiye Örneği. Uluslararası Avrasya Ekonomileri Konferansı, 11-13 Ekim 2012, s 345-350, Almaty-Kazakistan, (International Confrence on Eurasian Economies (11-13 October 2012) (pp. 345-350). Almaty-Kazakistan: Printing: Turan University Pre
- Agaliotou, C. (2015), Reutilization of Industrial Buildings and Sites in Greece can Act as a Lever for the Development of Special Interest/Alternative Tourism, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 175, s.291-298.
- Akçura, M. ve Karadağ, L. (2015), Yerel Halkın Bakış Açısıyla Kırsal Turizmin Uygulanabilirliği: Datça Örneği, *IJSES Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 5(1), s.105-110.
- Albayrak, A. (2013), *Alternatif Turizm*, 1. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.
- An, W. ve Alarcón, S. (2021), Rural Tourism Preferences in Spain: Best-Worst Choices, *Annals of Tourism Research*, 89, s.1-13.
- Anonim, (2005), *Medicinal and Aromatic Plants Working Group-ECP/GR* http://archive-ecpgr.cgiar.org/publications/publication_list/Search=1&titlepub=medicinal.html#results, (Erişim Tarihi: 15.03.2021).
- Arslan, E. ve Kendir, H. (2020), COVID-19 Salgını Sonrası Yükselen Trend Kırsal Turizm: Zile Örneği, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(4), s.3668-3683.

- Aydın, O. (2012), AB’de Kırsal Turizmde İlk 5 Ülke ve Türkiye’de Kırsal Turizm, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 14(23), s.39-46.
- Aydın, Ş. ve Eren, D. (2019), *Alternatif Turizm*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Ballantyne, R., Packer, P. ve Hughes, K. (2008), Environmental Awareness, Interests and Motives of Botanic Gardens Visitors: Implications for Interpretive Practice, *Tourism Management*, 29, s.439-444.
- Başer, K.H.C. (2000), Uçucu Yağların Parlak Geleceği. Anadolu Üniversitesi Tıbbi ve Aromatik Bitki ve İlaç Araştırma Merkezi, *Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Bülteni*, 15, s.20-23.
- Bayram, E., Kırıcı, S., Tansı, S., Yılmaz, G., Arabacı, O., Kızıl, S. ve Telci, D. (2010), *Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Üretiminin Arttırılması Olanakları*, Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Ankara.,
- Blacka, A., Couture P., Coale, C., Dooley J., Hankins, A., Lastovica, A., Mihálik, B. Reed ve Uysal, M. (2009), *Agri-tourism*, Virginia Polytechnic Institute and State University, Virginia Cooperative Extension, USA.
- Boz, D. (2014), Diversification of Botanic Tourism By Benefiting from the PlantBioinformatics System, *Global Research in Tourism, Hospitality and Leisure Management (GRRTHLM) An Online International Research Journal*, 1(2), s.102-116.
- Brohman, J. (1996), New Directions in Tourism for Third World Development, *Annals of Tourism Research*, 23(1), s.48-70.
- Butler, R.M. (1990), Alternative Tourism, Pious Hope or Trojan Horse?, *Journal of Travel Research*, 28(3), s.40-45.
- Cai, L. (2002), Cooperative Branding for Rural Tourism Destinations. *Annals of Tourism Research*, 29(3), s.720-742.
- Canoves, G., Villarino, M., Priestley, G.K. and Blanco, A. (2004), Rural Tourism in Spain: An Analysis of Recent Evolution, *Geoforum*, 35, s.755-769.
- Ciornei, L. (2011), Research on The Current Situation of Agritourism in Bucovina, *Lucrari Ştiintifice*, 54(15), s.108-111.

- Civelek, C., Dalgın, T. ve Çeken, H. (2014), Agro-Turizm ve Kırsal Kalkınma İlişkisi: Muğla Yöresindeki Agro-Turizm Alanlarında Bir Araştırma, *Turizm Akademik Dergisi*, 1(1), s.15-28.
- Civelek-Oruç, M., Dalgın, T. ve Çeken, H. (2015), Tarım Turizmi Uygulamaları ve Pazarlama Modelleri: Türkiye İçin Bir Model Önerisi, *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 5(2), s.40-45.
- Cohen, E. (1987), Alternative Tourism -A Critique, *Tourism Recreation Research*, 12(2), s.13-18.
- Conway, D. ve Timms, B.F. (2010), Re-branding Alternative Tourism in the Caribbean: The Case for slow tourism, *Tourism and Hospitality Research*, 10(4), s.224-233.
- Cucari, N., Wankowicz, E. and De Falco, S.E. (2019), Rural Tourism and Albergos Diffusi: A Case Study for Sustainable Land-Use Planning, *Land Use Policy*, 82, s.105-119.
- Çarbuğa, Ü. ve Pekerşen, Y. (2017), Botanik Bahçeleri ve Turizm, *Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research*, 1(1), s.26-35.
- Çeken, H., Karadağ, L. ve Dalgın, T. (2007), Kırsal Kalkınmada Yeni Bir Yaklaşım Kırsal Turizm ve Türkiye'ye Yönelik Teorik Bir Çalışma, *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 7(1), s.1-14.
- Çeken, H., Dalgın, T. ve Çakır, N. (2012), Bir Alternatif Turizm Türü Olarak Kırsal Turizmin Gelişimini Etkileyen Faktörler ve Kırsal Turizmin Etkileri, *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 2(2), s.11-16.
- Deveci, B., Türkmen, S. ve Avcıkurt, C. (2013), Kırsal Turizm ile Gastronomi Turizmi İlişkisi: Bigadiç Örneği, *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 3(2), s.29-34.
- Dilaver, Z. (2017), Ankara'nın Botanik Turizmi Potansiyeli. *IWACT 2017 International West Asia Congress of Tourism Research*, Van: Paradigma Basın Yayın Dağıtım.
- Doğaner, S. (2019), Flora Turizmi: Orman, Çiçek ve İnsan, (Ed: Ü.S. Erbilen ve G. Şahin), *Beşeri ve İktisadi Coğrafya Araştırmaları*, s.73-104, İstanbul: Eski Babil Yayınları.
- Doğanlı, B. (2019), Ensuring Branding in Rural Tourism Via Medical Aromatic Herbs and An Empirical Study, (Ed: M. Meciar, G. Gökten,

and A.A. Eren), *Economic and Business Issues in Retrospect and Prospect*, s.355-370, London: Ijopce Publication.

Dünya Turizm Örgütü, (2019), <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152>, (Erişim Tarihi: 22.07.2021).

Emiroğlu, D. B. (2013), *Kazdağı Yöresinde Yaşayan Yerel Halkın Kırsal Turizme Bakışının Değerlendirilmesi: Adatepe ve Mehmetalan Köyleri Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, Çanakkale.

Erdoğan, N. (2003), *Çevre ve (Eko)turizm*, Ankara: Erk Yayınları.

Farhadi Andarabi, F. ve Tunç Hassan, A. (2017), Aromatik ve Tıbbi Bitkilerin Aile Çiftçilerinin Sosyo-Ekonomik Kalkınmasındaki Rolü: Safran Örneği, *International Journal of Cultural and Social Studies*, 3(1), s.1-18.

Genç, H., Yıldırım, B. ve Çetin, A. (2013), *Flora (Botanik) Turizmi*, Batı Akdeniz Alternatif Turizm Çalıştay, Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı, Isparta.

Haberal, H. (2015). *Turizmde Alternatif Ekolojik Turizm-Doğa Turizmi-Kırsal Turizm-Yayla Turizmi*, 1. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.

Hatch, A. D. (2008), *Agri-Tourism: A New Agricultural Business Enterprise*, LSU Ag Center Research & Extension, USA: United States University.

Harbalıoğlu, M., Özel, G. ve Erkan, B. (2013), Kilis İlinin Kırsal Turizm Potansiyeli ve Sosyo-ekonomik Kalkınma Açısından Değerlendirilmesi, *IJSES Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 3(2), s.55-61.

Ibanescu, B.C., Stoleriu, O.M., Munteanu, A. ve Iatu, C. (2018), The Impact of Tourism on Sustainable Development of Rural Areas: Evidence from Romania, *Sustainability*, 10, s.1-19.

Irmak, A. M. ve Yılmaz, H. (2011), Flora Turizmine Bakış Açısının Anketlerle Belirlenmesi, *Biological Diversity and Conservation*, 4(1), s.99-106.

İlban, M.O., Liceli, M.T. ve Gülcemal, T. (2018), Kırsal Kalkınma Açısından Agro Turizmin Önemi ve Ekonomik Etkileri, *Journal of Institute of Economic Development and Social Research*, 4(10), s.448-459.

- Kastenholz, E., Carneiro, M.J., Marques, C.P. and Loureiro, S.M.C. (2018), The Dimensions of Rural Tourism Experience: Impacts on Arousal, Memory and Satisfaction, *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 35(2), s.189-201.
- Kızılırmak, İ. (2006), Türkiye’de Düzenlenen Yerel Etkinliklerin Turistik Çekicilik Olarak Kullanılmasına Yönelik Bir İnceleme, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, s.181-196.
- Kiper, T. (2006), *Safranbolu Yörükköyü Peyzaj Potansiyelinin Kırsal Turizm Açısından Değerlendirilmesi*, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Kumar, S.A. (2009), *Plants-based Medicines in India*, <http://pib.nic.in/feature/feyr2000/fmay2000/f240520006.html>, (Erişim Tarihi: 17.03.2021).
- Küçükaslan, N. (2007), *Özel İlgi Turizmi*, Bursa: Ekin Yayınevi.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2017), <https://basin.ktb.gov.tr/TR-182198/aromatik-bitkiler-turist-cekiyor.html>, (Erişim Tarihi: 18.03.2021).
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2018), <http://www.karamankulturturizm.gov.tr/TR,129632/tarim-ve-ciftlik-agroturizmi.html>, (Erişim Tarihi: 18.03.2021).
- Mazoyer, M. ve Roudart, L. (2006), *A History of World Agriculture: From The Neolithic Age to The Current Crisis*, USA: Earthscan.
- Muğla Gazetesi, (2020), <http://www.muglagazetesi.com.tr/surdurulebilir-turizm-muglada-hayata-gecirilecek.html>, (Erişim Tarihi: 17.03.2021).
- Özer, Ö, Avcı, M. ve Karakuş, N. (2016), A Study the Evaluation of Alternative Tourism Opportunities in Fethiye Destination, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 4(1), s.21-26.
- Robertes, L. ve Hall, D. (2003), *Rural Tourism and Recreation Principles and Practice*, UK: CABI Publishing.
- Roney, S.A. (2002), Fordizmden Post Fordizme Geçiş Sürecinin Turizme Yansımaları: Kitle Turizm Alternatif Turizm, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 13(1), s. 9-14.
- Sanlı, Y. (2017), *Sürdürülebilirlik Kavramı ve Türkiye’de Kırsal Turizm Tesislerinin Karadeniz Bölgesi Üzerinden Değerlendirilmesi*,

(Yüksek Lisans Tezi), Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İç Mimarlık Ana Bilim Dalı, İstanbul.

- Sarı, C. (2007), *Antalya'nın Alternatif Turizm Kaynakları ve Planlaması*, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Beşeri ve İktisadi Coğrafya Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Sayılan, H. (2008), *Endemik Bir Bitki Türü Olan Muş Lalesi'nin (Tulipa Sintenisii Baker) Botanik Turizmi (Bitki Gözlemciliği) Amaçlı Değerlendirilmesi*, Tücaum V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu, Ankara Üniversitesi.
- Silva, S. ve Carvalho, P. (2013), Os Jardins Historicos: Da Dimensao Patrimonial ao Seu Potencial Turistico, *Turismo and Sociedade*, 6(3), s.605-625.
- Soykan, F. (2006). *Avrupa'da Kırsal Turizme Bakış Kazanılan Deneyim*, II. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi, Balıkesir Üniversitesi.
- Sznajder, M., Prezborska, L. ve Scrimgeour, F. (2009), *Agritourism*, UK: AMA DataSet LTD.
- Taw, C. and Barbieri, C. (2012), The Perceived Benefits of Agritourism: The Provider's Perspective, *Tourism Management*, 33, s.215-224.
- Turizm Aktüel, (2020). <https://www.turizmaktuel.com/haber/antalya-da-aromatik-turizm-basliyor>, (Erişim Tarihi: 18.03.2021).
- Türk Dil Kurumu (2021), <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 15.03.2021).
- Ün, E., Tutar, F., Tutar, E. ve Erkan, Ç. (2012), *Ekonomik Kalkınmada Kırsal Turizmin Rolü: Türkiye Örneği*, Uluslararası Avrasya Ekonomileri Konferansı-International Confrence on Eurasian Economies, Almaty-Kazakistan: Printing: Turan University Press.
- Yang, J., Yang, R., Chen, M.H., Su, C.H., Zhi, Y. ve Xi, J. (2021), Effects of Rural Revitalization on Rural Tourism, *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 47, s.35-45.
- Weaver, D. (1995), Alternative Tourism in Montserrat, *Tourism Management*, 16(8), s. 593-604.
- Williams, P., Paridaen, M., Dossa, K. ve Dumais, M. (2001), *Agritourism Market and Product Development Status Report*, Centre for Tourism Policy and Research. Simon Fraser University, <http://www.rem.sfu.ca/pdf/agritourism.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.02.2021).

Wood, M.E. (2000), *Aroma Tourism, Uttarakhand*, <https://investuttarakhand.com/themes/backend/investible/IP%20UK%20Development%20of%20Aroma%20Tourism%20.pdf>, (Erişim Tarihi: 11.01.2021).